VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Muistio

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin työryhmän 2. kokous

Aika: perjantai 3.2, kl. 9:00–12.00
Paikka: Merikasarmi, nh A2221 Procopé

Vesa Vuorenkoski, valtiosihteeri, puheenjohtaja VNK
Pamela Sarasmo, siht. OM
Corinna Tammenmaa OM
Laila Vihersaari-Johnston, siht. VNK
Taina Kulmala, VNK
Juha Luomala, STM
Tea Hoffrén, STM
Markku Jokinen, Kuurojen Liitto ry
Laura Pajunen, Kuurojen Liitto ry
Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry
Salla Fagerström Suomen Kuurojen Historiaseura ry
Aarne Pirkola, Suomen Kuurosokeat ry
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf
Tulkkaus:
Mira Suomela, Osuuskunta Via
Maria Jäppinen, Lyra palvelut
Susanna Söderlund Kuurojen Liitto ry
Karoliina Franck Kuurojen Liitto ry
Päivi Masih Osuuskunta Via
Ellen Hoang Osuuskunta Via
Salla Kuusinen Osuuskunta Via

Vieraat: Antti Pentikäinen/Thinkpeacehub och Teivo Teivainen/Helsingin yliopisto

1. Kokouksen avaus ja esityslista

Pj. Vuorenkoski avasi kokouksen klo 9.06.
Pj. totesi alkuun, että viime kokouksessa luvattuun viittomakieliseen videotervehdyksen/blogin laatimistapaan on liittynyt näkemyseroja, mikä on aiheuttanut viivästystä. Tämän vuoksi ensimmäinen videotervehdys käsittelee sekä ensimmäistä että tätä toista kokousta.

Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | TELEFON/TELEFON 0295 16001 (växel/växel) | FAX/FAX (09) 1602 2165 | kirjaamo@vnk.fi
Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | registratorskontoret@vnk.fi

Lisäksi pj. kertoi keskustelleensa ministeri Timo Harakan kanssa. Pj. halusi kuulla, mitä ministeri Harakka valtioneuvoston jäsenenä ajattelee alkavasta totuus- ja sovintoprosessista. Pj. ehdotti työryhmälle, että ministeri Harakka kutsutaan tapaamaan työryhmää. Näkökulmana voisi olla se, mitä haasteita ministeri valtioneuvoston jäsenenä kokee, että tähän prosessiin saattaa liittyä.
Ehdotusta pidettiin hyvänä. Koettiin, että keskustelu voisi olla hedelmällistä muun ohella sen vuoksi, että ministeri Harakka on itsekin CODA, ja myös henkilö, joka edelleen tuntee viittomakielistä yhteisöä. Yhteisö toi esille, että osa CODA-lapsista on aikuistuttuaan jäänyt pois viittomakielisestä yhteisöstä, jolloin heidän kokemuksensa pohjautuvat niihin kokemuksiin, jotka ovat tapahtuneet vuosikymmeniä sitten. (Tämänkin ryhmän sisäinen heterogeenisyys on huomioitava psykokososiaalista tukea rakennettaessa). Ministerin Harakan tapaamisella koettiin olevan myös symbolista merkitystä – yhteisön jäsenet pääsevät suoraan keskustelemaan valtioneuvoston jäsenen kanssa.

Esityslista hyväksyttiin.

2. Edellisen kokouksen muistio

Muistio hyväksyttiin sellaisenaan, mutta esitettiin toive, että muistiot voisivat jatkossa kirjata käytyä keskustelua tarkemmin.

3. Työsuunnitelman hyväksyminen

Keskusteltiin psykososiaalisesta tuesta ja siitä, onko huhtikuu liian myöhäinen ajankohta sen käsittelylle. STM:n edustaja kertoi, että heillä on prosessi tämän osalta käynnissä. STM on etsinyt yhdessä Kuurojen Liiton kanssa selvityshenkilöä. Ideana on selvittää palvelujen ja resurssien nykytila ja miten tuki pystyttäisiin järjestämään prosessin aikana. Ongelmana on, että kontaktoidut potentiaaliset selvityshenkilöt ovat olleet kovin työllistettyjä. Tällä hetkellä on yksi henkilö, jonka kanssa käydään keskustelua. Ajatuksena on, että selvityshenkilön tueksi perustetaan taustaryhmä. Psykososiaalisesta tuesta kerrotaan ajankohtaisia asioita läpi työryhmän työskentelyn.

Yhteisö kertoi, että heillä on sisäinen työryhmä suunnittelemassa mallia joka voisi toimia prosessissa. Työ on alussa, mutta maaliskuussa saattaa olla malliluonnos olemassa. Myös järjestöjen hallitus tulee käymään keskustelun mahdollisista malleista.
Pj:n käsitys on, että lisäaikaa saadaan, jos siihen on tarve.

Lopuksi päätettiin, että yhteisön moninaisuus ja työryhmän edustuksellisuus otetaan asialistalle seuraavaan kokoukseen. Pj. kertoi tavanneensa ja käyneensä kirjeenvaihtoa kahden aikuisen CODA-lapsen kanssa siitä, miten CODA-lasten asema ja kokemukset tulevat työryhmässä huomioiduiksi. Todettiin, että työryhmässä on mukana yksi kuuleva CODA ja yksi kuuro CODA. CODA-yhdistys on Kuurojen Liiton jäsen. Todettiin, että moninaisuusteeman yhteydessä on hyvä keskustella myös viittomakielisistä vammaisista henkilöistä – ryhmään kuuluu myös muita kuin esimerkiksi kuurosokeita henkilöitä. Kuntoutuspalvelujen, esim. kurssit, suunnittelussa tulee myös huomioida moninaisuus.

Työsuunnitelma hyväksyttiin, sillä lisäyksellä, että seuraavassa kokouksessa käsitellään suunnitellun teeman lisäksi yhteisön moninaisuutta ja työryhmän edustuksellisuutta.

Kohta 4. Viitotut muistot –selvityksen kääntäminen siirrettiin kokouksen loppuun, jotta asiantuntijakuulemiset voidaan aloittaa aikataulussa.

4. Asiantuntijat Antti Pentikäinen ja Teivo Teivainen

Teivo Teivainen kiitti kutsusta ja totesi, että olemme mielenkiintoisessa vaiheessa. Teivainen kertoi, että ”Historioitsijat ilman rajoja” ovat mielellään tässä työssä avuksi. Teivainen nosti esille seuraavia teemoja:

- Perustetaanko komissio ja ketkä tulevat jäseniksi? Usein on symbolisia jäseniä ja asiantuntijoita. Aina vääryyttä kokeneet eivät ole olleet mukana, mutta teidän tapauksessa varmasti näin on. Valtio on mukana tunnistamassa ja tunnustamassa vääryyksiä. Miten valtio toimii tästä eteenpäin? Entä tulisiko komissiossa olla mukana myös joku kansainvälinen henkilö? Entä miten komissio nimitetään? Asetetaanko se lailla vai valtioneuvoston asetuksella?

- Korostetaanko sovinto- vai totuuspuolta? Jos korostetaan sovintopuolta, on usein mukana uskonnollisia johtajia, jos on uskonnollisesta alueesta kysymys. Jos taas korostetaan totuuden löytymistä, saattaa mukana olla yhteiskuntatieteilijöitä ja historioitsijoita. Havainto, esim. saamelaisten prosessin osalta on, että valtion taholta on enemmän korostettu sovintoa ja yhteisön taholta totuutta. Jos korostetaan liikaa sovintoa, voi tulla sellainen olo, että vääryyksiä lakaistaan maton alle. Toisaalta jos kyseessä on pelkästään totuuskomissio, mennään lähelle historiallista tutkimusta. Entä, ovatko vääryyttä kokeneet elossa, ovatko syylliset elossa? Lähdetäänkö hakemaan vastuullista, jos näin, niin onko se valtio vai yksittäisiä henkilöitä? Pannaako nimiä raporttiin? Vai keskitytäänkö siihen, mitä korjataan? Yksi vaihtoehto on se, että saadaan selville, mitä tapahtui, keille vääryys tehtiin ja suoritetaan reparaatio, esim. valtio maksaa korvauksia.

- Ovatko korvaukset yksilö- vai yhteisötasolla? Entä muut reparaatiotoimenpiteet, esim. lainsäädäntömuutokset tai muuta? Tuodaanko vääryydet kaikkien tietoisuuteen, esim. otetaanko vääryydet mukaan koulujen opetussuunnitelmiin vai pystytetäänkö julkisia muistomerkkejä ja tuodaan sitä kautta vääryydet osaksi kansakunnan muistoa? Kaikki eivät halua samaa. Aina sovinto ei ole tullut kyseeseen, ja uhrien omaiset ovat halunneet, että totuus kerrotaan ja syylliset rangaistaan. Tärkeää on, ettei prosessi traumatisoi lisää. Näihin liittyy sama ongelma kuin oikeudenkäynteihin, jotka nostavat uhrien traumat uudestaan pintaan.

Antti Pentikäinen kiitti mahdollisuudesta osallistua ja totesi, että hänellä on paljon opittavaa viittomakielisestä yhteisöstä. Pentikäinen nosti esille seuraavia teemoja:

- Hyvin moni komissio on päättynyt pettymykseen. Prosessiin on ladattu paljon energiaa ja toiveita, mutta sovitut toimenpiteet ovat jääneet kesken. Pitää rauhassa miettiä, mihin saakka prosessissa on tarkoitus päästä, jotta yhteisö on tyytyväinen lopputulokseen.

- Kieli ja ilmaukset. Pentikäinen pyysi etukäteen anteeksi, jos tulee käyttäneeksi loukkaavia termejä. Esimerkiksi sana ”tervehtyminen” on erittäin tärkeä sana tässä yhteydessä. Mutta sama sana on hyvin loukkaavaa, jos joku käyttää tätä termiä

kuulovammaan liittyen. Sen takia on tärkeää käydä läpi termejä. Esim. Somaliassa ei voida puhua traumasta tai mielenterveydestä, koska mielikuvat siitä ovat niin rajuja (esim. kiduttaminen), mutta siellä voidaan käyttää termiä ”mielenhaavat”. Samalla tavalla tässä prosessissa tulee luoda oma kieli ja ilmaus, joka tuntuu yhteisön kannalta oikealta.

- Suunnittelu. Perehtyminen, koulutus, yhteisön omistajuus ovat erityisen tärkeitä seikkoja ja ryhmän sisäisen koheesion luominen. On tärkeää, että yhteisö pääsee samalle sivulle eli mikä on yhteisön yhteinen tahtotila siitä, mihin halutaan mennä? On erittäin tärkeää luoda unelma – näky siitä, mihin kuljetaan. Se voi syntyä prosessin aikana. Yhdessä voidaan opiskella, mistä on kysymys. Pentikäinen nosti esiin myös uhrikilpailun, mistä vaurioista saa puhua (Hurt people hurt people). On tärkeää, että prosessi kehittyy vaiheittain. Valtion tulisi esim. ymmärtää, että yhteisö voi laajeta matkan varrella.

- Uudistuneet ihmissuhteet. Jos ei pyritä uudistuneisiin ihmissuhteisiin, konfliktit palaavat suurella riskillä, esim. Pohjois-Irlanti ja Etelä-Afrikka ovat esimerkkejä siitä, miten käy, jos traumoja ei käsitellä. Tapa miten ollaan toisten kanssa tulee muuttua, ja sen tulee olla traumatietoista. Pitää ymmärtää miten koettu trauma vaikuttaa aivoihin. Ihmisarvon loukkaamisen kokemus voi olla hyvin subjektiivinen. Se voi näkyä aivoissa samalla tavoin kuin jalka olisi poikki. Jotta sivuuttaminen loppuu, on pysähdyttävä kuuntelemaan ja kuulemaan mitä on tapahtunut ja kulkea yhdessä, jotta vääryydet eivät toistu.

- Vertaissovittelijat. Saamelaisprosessissa on ollut mukana vertaissovittelijat. Hyvin paljon tervehtymistä voi tapahtua vertaistuen kautta. Esimerkiksi Alaskan alkuperäiskansat eivät halunneet valkoisten komissiota, vaan ottivat prosessin omiin käsiinsä. He kutsuivat liittovaltion, kirkon jne. vastuukumppaneikseen. Yhteisö itse rakensi terapian omien terapeuttien varaan ja muut saivat pohtia, mitä on tullut tehtyä ja mitä tulee parantaa.

Pj. kiitti erinomaisista alustuksista. Ja antoi puheenvuoron yhteisön jäsenille. Koettiin, että alustukset olivat ajatuksia herättäviä ja toivat esille paljon uusia näkökulmia. Omistajuus on yhteisölle äärimmäisen tärkeä asia ja se, että järjestöt edustavat yhteisöä. Totuus on yhteisölle tärkeää – se että valtio tunnustaa totuuden. Käsite ”tervehtyminen” on hyvä ja se, että käsitteistä ylipäätään keskustellaan. Todella hyvä ajatus, että yhteisössä itsessään voi olla myös henkilöitä, jotka auttavat tervehtymään yhteisön sisällä ammattiavun lisäksi. Vertaistuki on ylipäätään tärkeää. Tärkeää on miettiä, miten pettymykset voitaisiin tässä prosessissa välttää ja pitää realismi mukana. Kaikkien tulisi tiedostaa, miten pitkästä prosessista tulee olemaan kysymys. Prosessi ei pääty siihen, että komissio saa työnsä valmiiksi. Sekin on tärkeä havainto, että yhteisö voi laajentua vielä prosessin aikana.

Alkuvaiheessa on tärkeää, että ihmiset pääsevät kertomaan kokemuksistaan. Pitää huomioida sekä yksilöt että yhteisö. Yhteisö on hyvin heterogeeninen, kaikilla pitää olla mahdollisuus osallistua, mutta pitää ymmärtää myös ryhmätason kokemuksia.
On tärkeää miettiä sekä yhteisön että yksilön tervehtymistä. Valtiolla on tärkeä rooli, jotta koko yhteiskunta eheytyisi ja valtio kehittyisi valtionhallintona.
Todettiin, että vääryydet ovat syvällä rakenteissa. Esimerkiksi tulkkauspalveluita ohjaavat kuulevat henkilöt, eikä kuuroilla ole paljoa vaikutusvaltaa siihen. Emme voi

estää kuuroja syntymästä, mutta onko heiltä pakko viedä oma kieli? Osa yhteisön jäsenistä haluaa kohdata väärintekijöitä, osa ei.

Symbolinen komissio tuntuu ajatuksena vieraalta. Luottamuksellisuus ja edustuksellisuus on tärkeitä arvoja, ja mallia voisi hakea esim. alkuperäiskansojen mallista. Vaikka järjestöillä ei ole vastaavaa asemaa kuin esimerkiksi saamelaiskäräjillä, niin järjestöt ovat kuitenkin yhteisön jäsenten itsensä perustamia järjestöjä. Mallia työstettäessä tullaan varmasti tarvitsemaan asiantuntijoita mukaan, jotta osataan kysyä itseltämme oikeita kysymyksiä.

Seuraavia kysymyksiä nousi esille:

- Miten näette vähemmistöjen vähemmistön aseman? Esimerkiksi osa traumoja kokeneista suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjistä asuu Ruotsissa.
- Onko onnistuneita totuus- ja sovintoprosesseja? Sellaisia, että on oikeasti saatu muutosta aikaiseksi?
- Mikä on valtion rooli siinä, jos omistajuus muuttuu? Miten vältämme sen, ettei joustavuutta todeta epäonnistumiseksi, eli suvaitaan muutosta pitkin prosessia. Yhteinen unelmointi tuntui tärkeältä. Vielä tulisi avata, keiden kaikkien unelmointi on tärkeää? Kun vääryydet eivät ole loppuneet, niin miten me onnistumme luomaan tähän mallin ja prosessin? Valtion kankeat prosessit ja lisätalousarviot vaikeuttavat joustavuutta.

Teivo Teivainen nosti loppupuheenvuorossaan esille vielä seuraavia seikkoja. Onko tarkoitus kodifioida, mitä vääryyksiä on tapahtunut ja minne? Pidetäänkö valtion lippua esillä? Tärkeää on ymmärtää, ettei totuus- ja sovintoprosesseissa pidä soveltaa rikosprosessin standardeja. Eihän historioitsijatkaan perusta näkemyksiään pelkkiin rikosprosesseihin. Entä, tulisiko mandaatissa tutkia menneisyyden myös tulevaisuutta vai mihin saakka nykypäivään mandaatti ulotetaan? Terminologian kodifiointi on tärkeää vähemmistökielellä.

Antti Pentikäinen nosti loppupuheenvuorossaan esille vielä seuraavia seikkoja: Aivotutkimus osoittaa, ettei taistelemalla voita, eli vahingoittaja pitää kutsua mukaan keskusteluun (uhrien aggressiokehä). Traumatietoisuus on erittäin tärkeä asia. Turvallista tilaa tulee miettiä. Oman tarinan kertominen ilman, että joku neuvoo tai keskeyttää on tärkeää. On kiinnitettävä huomiota myös kollektiiviseen tervehtymiseen – ei riitä, että asioita käsittelee yksin terapiassa. Korvaustaistelu voi jumiuttaa tervehtymisprosessin, jolloin lakitoimistot alkavat johtaa prosessia. Unelma kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta voi olla myös pelottavaa. Pentikäinen totesi tarvittaessa voivansa olla mukana prosessisuunnittelussa.

Pj. totesi, että prosessin edetessä on tärkeää pohtia, ovatko omat toiveet edelleen samoja kuin mitä ne aluksi olivat tai mitä ne matkan varrella ovat olleet. Yhteisön moninaisuus on tullut selvästi keskustelussa esille, esimerkiksi osa tulee yhteisöön mukaan vasta myöhemmällä iällä, jolloin kokemusmaailmat voivat erota paljonkin. Pj. kiitti asiantuntijoita ja kaikkia keskusteluun osallistuneita ja totesi, että vuoropuhelua voidaan varmasti jatkaa, kun asiassa on päästy eteenpäin.

Sovittiin että esityksen diat jaetaan työryhmälle.

Asiantuntijoiden esitykset ja prosessin laajuus herättivät paljon ajatuksia ja keskustelua. Niissä oli samoja aihealueita kuin yhteisöllä, hyviä pointteja ja ajatuksia siitä, että mennään totuus edellä. Nähdään että valtion tehtävä on tunnustaa totuus. ”Tervehtyminen” käsitteenä mietittäväksi, samoin ajatus vertaissovittelijoista (psykologisen tuen yhteydessä). Resurssit tulisivat yhteisöstä, mutta myös ammattiapu on ehdottoman tärkeää. Tuleva malli on vielä auki, eri vaihtoehtoja pohditaan. Nähdään että tämä on myös valtiolle jatkuva ja tärkeä oppimisprosessi. Tärkeintä on jatkuva dialogi. Prosessi ei saa loppua raporttiin.

Symbolista komissiota vierastetaan (esim. piispa tai korkea virkamies), sillä nimetyt henkilöt eivät ehkä ole helposti lähestyttäviä ja siten komissio voi jäädä etäiseksi.

Miten vältytään pettymyksiltä? Totuus ja sovinto ovat kumpikin tärkeitä, mutta alussa henkilökohtaiset kokemukset on tuotava esiin. Työlle on laaja tuki yhteisössä.
Toimenpiteet ja korvaukset: arkeen vaikuttava lainsäädäntö huomioitava, miten suurimmat ihmisoikeusloukkaukset voi korvata?
Tervehtyminen ja vertaistuki hyvä saada mukaan prosessiin.
Mitä kysymyksiä meidän pitää kysyä itseltämme? Tässä voisivat ulkopuoliset asiantuntijat olla mukana tukemassa yhteisöä.

5. ”Viitotut muistot” -selvityksen kääntäminen

Yhteisö esitti, että viitotut muistot -selvityksestä käännettäisiin suomalaiselle viittomakielelle johdanto ja selvityksen toimenpideosuus. Lisäksi yhteisö ehdotti, että jokaisesta luvusta laadittaisiin tiivistelmät, jotka käännettäisiin. Koko selvitystä ei kannata kääntää.
Ehdotettiin, että käännöstyölle perustettaisiin pieni työryhmä, koska terminologia on haastavaa. Esimerkiksi Maija Koivistoa voisi kysyä mukaan.
Lisäksi toivottiin, että selvitys käännettäisiin ruotsiksi (kirjoitettu ruotsi). Ruotsiksi tullaan kääntämään raportin tiivistelmä. Suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävä työryhmän jäsen ei ole lainkaan pystynyt tutustumaan selvitykseen. Toiveena on, että yhteenveto käännetään lisäksi suomenruotsalaiselle viittomakielelle. Haasteena on, että on vain yksi henkilö, joka voi käännöksen tehdä.

Lisäksi kysyttiin, voisiko sen kääntää myös englanniksi (kirjoitettu englanti).
Pj. totesi, ettei selvitys itsessään ole työryhmän työn lähtökohtana. Kuten olemme todenneet, kysymys on joustavasta prosessista, jossa ei kannata lukittautua etukäteen mihinkään tiettyyn malliin. Pj. toivoi, että yhteisö saa viestin siitä, ettei viitotut muistot -selvitys ole työryhmän työtä ohjaava dokumentti. Pj. totesi, että yhteisön ehdotus käännöksistä käydään läpi virkakunnan kanssa**.** Kirjoitetulle ruotsille selvityksen tiivistelmä käännetään niin pian kuin mahdollista.

6. Seuraava kokous ja kokouksen päättäminen

Pj. päätti kokouksen klo 12.12.
torstai 2.3. klo 9.00–11.00